

---

# *R a s p r a v e*

Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu  
e-mail: nikola.hohnjec@zg.t-com.hr

UDK: 231.7 : 228  
265.5  
Izvorni znanstveni rad  
Primljeno /2009.

## SAVEZ U OTKRIVENJU

*Nikola Hohnjec, Zagreb*

### *Sažetak*

*U poduljem članku izlaže se nepoznata i nova tematika saveza iz Knjige Otkrivenja. Nakon uvoda u višestruki sadržaj saveza, ponajprije, egzegetsko teološki obrađuje jedino mjesto o savezu u Knjizi Otkrivenja (11,19). Slijedi obrada eksplicitne formulacije saveza (21,3.7). Osobito je bogat nalaz implicitnih sastavnica saveza: Noin savez (4,3), Isus Krist kao zaklani Jagarjac (Otk 5,6 i dr.), apokaliptička žena (12), saveznička zajednica - grad Jeruzalem i njegovi temelji: patrijarsi i apostoli (21), mesijanska i svećenička vlast (1,5-6; 5,10), saveznička struktura (2 - 3), svjedočenje i saveznički sudovi i kletve (6). Najopsežniji dio obrađuje poruku sadržaja i toponimije novog eshatološkog saveza: novo ime (2,17; 3,12), nova pjesma (5,9-10) i sve novo (21,5-6); zatim dolazi toponimsko poimanje saveza kod tema: novi Jeruzalem (3,12; 21,2), nova zemlja i novo nebo (21,1) i kratki sažetak. Završna misao potvrđuje postojanost novog saveza.*

*Ključne riječi: savez, formulacija sklapanja saveza, Kovčeg saveza, novi savez, saveznička žrtva Isusa Krista - Jagarjca, saveznička struktura Otk 2-3, savezničko kraljevstvo i svećenici, saveznički sudovi i kletve, univerzalni (Noin) savez, apokaliptička žena, novo ime, nova pjesma, sve novo, (novi) grad Jeruzalem, novo nebo i nova zemlja i svjedočanstvo.*

## 1. UVOD: VIŠESTRUKI SAVEZNIČKI SADRŽAJ

Od 32 novozavjetna mjesta o savezu "među spisima koji se tradicionalno vežu uz ime i autoritet Ivana, 'savez' se susreće eksplicitno samo jedanput (Otk 11,19). To mjesto govori o biblijskom izrazu 'kovčeg saveza' koji je povezan sa simbolikom 'Božjeg svetišta'. Ali odsutnost izričite terminologije saveza ne mora smetati da se prepozna prisutnost formulacija i značenja povezanih s temom u spisima Ivanove tradicije."<sup>1</sup> Kovčeg saveza stereotipna je formula koja ulazi u tradicionalni biblijski jezik (usp. 1 Kr 8,1b; 2 Ljet 5,7). Terminologija saveza potvrđuje i opću tendenciju ovog ivanovskog spisa, kada preuzima i ponovno čita izraze i formulacije slika i simbola Starog zavjeta po kristološkom i ekleziološkom ključu da bi utemeljio nadu i utvrdio kršćansko povjerenje azijskih crkava koje su bile podvrgnute krizi zbog sukoba s rimskim imperijem i njegovim kultom. Uz ovaj izričiti navod slijedi bogati navod teme 'saveza' pod konac Knjige Otkrivenja (21,3.7), koji donosi tzv. savezničku formulaciju kao eksplicitnu formulaciju sklapanja saveza otkud iz proglašenja s prijestolja proizlazi teologija saveza Boga i njegova naroda.<sup>2</sup>

Dakako da je savez i njegovo sklapanje implicitno prisutno u prisjećaju na sveopći savez s Noom (4,3b). Posebno je savez prisutan u žrtvi Isusa Krista ubijenog Jaganjca (5,6 i dalje). Govor o apokaliptičkoj ženi u Otk 12 podsjeća na savez. I grad Jeruzalem, tj. ugrađeno spominjanje patrijarha i apostola označava živu Božju savezničku zajednicu (21). Nadalje, već u početnoj doksologiji o Isusu Kristu koriste se naglasci Izl 19,6 o odredbi sinajskog saveza što vrijedi za Isusa Krista koji ljubi svoje jer ih je svojom krvlju oslobodio te su postali kraljevstvom, svećenicima Bogu Ocu (Otk 1,5b-6a; 5,10).<sup>3</sup> Postoji uostalom saveznička struktura sedam pisama u Otk 2-3. U sastavnice saveza ubrajaju se svjedočenja koja su dobro zastupljena u Apokalipsi. Konačno, u pozadini sudova i odstranjenja kletvi (6) pretpostavlja se stvarnost saveza. Povrh toga Knjiga Otkrivenja nudi pravo ostvarenje novog saveza po novom imenu, novoj pjesmi, svemu novom s teološkom

---

<sup>1</sup> R. Fabris, u: *Dizionario di spiritualità biblico-patristica*. I grandi temi della Sacra Scrittura per la 'Lectio divina', Alleanza-Patto-Testamento. Edizioni Borla, Roma, 1992., 117.

<sup>2</sup> Usp. G. Schumanowski, *Die himmlischen Liturgien der Apokalypse des Johannes. Die frühjüdischen Traditionen in der Offenbarung 4 - 5 unter Einschluss der Hekkaloliteratur*, Mohr Siebrock, Tübingen, 2002., str. 26.

<sup>3</sup> Usp. R. Fabris, str. 126.

toponimskom novošću po novom Jeruzalemu, novom nebu i novoj zemlji. Nepoznata apokaliptička tema saveza opravdava zanimanje i istraživanje.

R. Fabris<sup>4</sup> ispravno tvrdi da se već od početka autor utječe biblijskom modelu saveza kako bi potaknuo zalaganje i vjernost adresata koji su već početno blaženi *makarioi* što čitaju ili slušaju proročanstva i čuvaju napisano (1,3). Posljednji makarizam u pogovoru Knjige Otkrivenja tome odgovara, nazivajući blaženima one koji čuvaju proroštva same knjige (22,7). Blagoslov ili eshatološko spasenje spominje se i kod drugih makarizama u posljednjoj četvrtini Apokalipse (14,13; 16,15; 19,9; 20,6; 22,14). Uistinu predstavnici zajednice 'otkupljenih' po proroštvima Knjige Otkrivenja okreću se terminologiji saveza i njime se vežu.<sup>5</sup>

## 2. JEDINO MJESTO SAVEZA U KNJIZI OTKRIVENJA

Otk 11,19 glasi: "I otvori se hram Božji na nebu i pokaza se Kovčeg saveza njegova u hramu njegovu te udare munje i glasovi i gromovi i potres i velika tuča." Poslanica Hebrejima je sa 17 mjesta o savezu najbogatija u Novom zavjetu. Heb 9,4 u prvom od dva mjesta saveza ima istu formulaciju kao i Knjiga Otkrivenja: "U njoj (Svetinji nad svetinjama) je zlatni kadionik i Kovčeg saveza, sav optočen zlatom, a u njemu zlatna posuda s manom i Aronov štap koji je ono procvao te ploče Saveza." Tako je hram Božji ovdje (Otk 11,19) Svetinja nad svetinjama (Heb 9,4). Dakle, kovčeg u Novom zavjetu stoji samo na ta dva mjesta. H. Giesen naslućuje da se jedini izraz 'savez' pojavljuje tamo gdje se jače prepoznaje prelaženje iz židovstva u kršćanstvo.<sup>6</sup> Nebeski hram se, dakle, otvorio i tako ostaje te se u Svetinji nad svetinjama pokazuje mjesto Božje prisutnosti. Radnja otvaranja već prije stoji u Božjoj blizini. Zavjesa koja je zastirala Boga i njegovu milosnu prisutnost nije više navučena nego maknuta. Nebo nije više skriveno narodu, nego je otvoreno i moguće je gledati mjesto Božje milosne prisutnosti. Dakle taj nebeski otvoreni hram objavljuje čitatelju Kovčeg saveza.

<sup>4</sup> Isti, str. 125-126.

<sup>5</sup> Isti, str. 126.

<sup>6</sup> Ovo stanovište zastupa H. Giesen, (preveo i protumačio), *Die Offenbarung des Johannes, Regensburger Neues Testament*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1999., str. 367-369.

Kovčeg saveza (Otk 11,19) prisjeća izbavljenje iz Egipta. U dan pomirenja uvodile su novogodišnje trube što je značilo da je Bog izbrisao grijeh pokajnika.<sup>7</sup> Zanimljiva je inače precizacija Kovčega saveza u hramu kao prisječaj na Salomonovo zdanje (1 Kr 8,6), a ono se tradicionalno smatralo mjestom božanskog očitovanja mnogo jasnije nego što je to u Herodovu hramu gdje više, kao uostalom, u cijelom Drugom hramu nema Kovčega saveza. Kovčeg bijaše u Svetinji nad svetinjama, bio je sklonjen pod šator svjedočanstva koji će biti spomenut u vrlo usporedivom tekstu (Otk 15,5): "Nakon toga vidjeh: otvori se hram Šatora na nebu!". Zsigurno, Izl 25 nekoliko puta ponavlja da su Šator i Kovčeg napravljeni po uzoru na nebeski prototip koji Bog objavljuje i nije čudno da se ti nalazi spominju u opisu nebeskog hrama. Autor Knjige Otkrivenja spominje Šator ili Kovčeg, izraz za hram i izričaj božanske volje da sklopi savez s ljudima.

Budući da je prošireno tumačenje o skrivenom Kovčegu, valja ga zasebno i pojedinačno razvidjeti. Izreka sadrži prisječaj na povijesni Kovčeg iz prvog (Salomonova) hrama. Nema, međutim, posrijedi njegova nebeskog uzorka. Kada se Bog objavljuje kao kralj svijeta, može se, dakle, očitovati duboka namjera njegova plana: da bude Bog susreta i saveza. To više nije u jeruzalemskom hramu (Otk 11,1-2): u njemu je Kovčeg (Izl 25), ali Kovčeg novog saveza; on je konačno prebivalište Božje posred Božjega naroda (usp. 2 Mak 2,5-8; Mudr 9,8). I Kovčeg saveza (1 Kr 8,1.6) ovdje postaje vidljiv. Stari Kovčeg saveza svijetli u otvorenom hramu i on je sada svakome pristupačan. Time se kršćanima osigurava Božja saveznička vjernost i blizina.

Možda se u toj nebeskoj slici mora pokazati onaj trenutak kada se treba pojaviti Kovčeg saveza što ga je Jeremija sakrio, tj. odnio na sigurno (2 Mak 2,4-7). Prema Baruhovoj apokalipsi (BarApk) to je učinio anđeo ili u babilonskom Talmudu (BabTal) kralj Jošija. Kada Bog sabere narod i bude mu milostiv, kada dođe Mesija, opet će se pojaviti Kovčeg saveza. To predstavljanje razumije se još bolje u svjetlu nekih židovskih, posebno rabinskih tema. Prema Izl 25, prvotni Kovčeg saveza bio je napravljen prema uzoru nebeskog kovčega; i po tom nebeskom prototipu sastavljeno je ovo apokaliptičko viđenje. S druge se strane tradicionalno vjerovalo da će Kovčeg saveza biti novo Božje očitovanje na završetku vremena

---

<sup>7</sup> Usp. J. Sweet, *Revelation*, SCM Press-Trinity, Press International, (First edition, SCM Pelican Commentaries, London, 1979.), London – Philadelphia, <sup>2</sup>1990., str. 192.

(usp. 2 Mak 2,8). Povezivanje tema sugerira ponajviše ispunjenu objavu saveza.

Pojava Kovčega saveza u hramu označuje razvoj saveza između Boga i izraelskog naroda. To će se ostvariti u budućoj nebeskoj stvarnosti Knjige Otkrivenja. U sedmoj trubli Otk 11,17 govori se o Bogu kao onom “koji jest i koji bijaše”. Više nema riječi o Bogu kao onom “koji dolazi”, jer se priznaje gospodstvo Boga koji je trajno nazočan. Stoga, evo, hrama koji se otvara i pokazuje stvarnu Božju nazočnost.

Postoji još jedan aspekt Kovčega. Prvotno to je bio ratni štit, paladij kojeg su nosili u bitku i koji je izraelske neprijatelje tjerao u paniku (usp. ratnu popijevku u Br 10,35-36 i Ps 68,2). Pojavljivanje Kovčega prate pojave vezane uz boj: graja, svjetlost, grmljavina, potres i tuča. Manifestacija Kovčega u toj sceni pretpostavlja da se sam Bog založio da ispuni sva velika djela koja se slave u nebeskoj pjesmi jer Otk 11,17-19 slavi postignuće pobjede i uspostavu vlasti. Zemaljski su hramovi samo nesavršene kopije nebeskih stvarnosti. Dokaz je tome da Herodov hram više ne štiti Kovčeg saveza. Taj znak koji je posvjedočio da je Izraelov Bog bio Bog susreta i saveza, pojavio se u središtu svetišta gdje se Bog objavljuje na savršen način, što pokazuje teofanija na vrhuncu Sinaja. Po C. Tomiću vidjelac Ivan preuzima ovu predaju i gleda kako se Jeremijino proroštvo ostvarilo u početku mesijanskog vremena, te ga promatra u nebeskom hramu.<sup>8</sup> Kovčeg je sada simbol duhovnih dobara, znak i stvarnost “novog i vječnog saveza”, obrana i potpora kršćanima u danima vjerskih progona, zalag Božjeg milosrđa, sigurnost: Bog uistinu ostvaruje spasenje.

### 3. EKSPPLICITNA SASTAVNICA SAVEZA

Opis Otk 21,1 o novom nebu i o novoj zemlji počiva na Iz 65,17. Riječ je o savezu Boga s izabranima u novom Jeruzalemu (Iz 65,19). Bog uspostavlja osnovni i konačni saveznički odnos.<sup>9</sup> Grad je živa stvarnost odnosa proizašlog iz savezničke formulacije:<sup>10</sup> “Ja ću mu biti Bog, a on meni sin” (Otk 21,7b). Isto je bilo izrečeno

<sup>8</sup> Usp. C. Tomić, *Otkrivenje, Komentar*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1997., str. 200.

<sup>9</sup> Usp. F. Zeilinger, u: J. B. Bauer i J. Marböck, (izdali), *Memoria Jerusalem, Freundesgabe Franz Sauer zum 70. Geburtstag*, Graz, 1977., str. 143-165. Dostupno i paginirano prema autorovom ustupku rukopisa, 4.

<sup>10</sup> Usp. G. Schumanowski, str. 143.

u Otk 21,3b: "Oni će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima." Poklonici viđenja (5,13) predstavljaju već ono što će na zaključni način nagovijestiti snažan glas s prijestolja, sa savezničkom formulacijom identifikacije hrama i Jeruzalema i velikog obećanja partnerskog međusobnog odnosa.<sup>11</sup> Knjiga Otkrivenja zastupa da simbol neba i zemlje, odnosno savez eshatona povezuje Boga i stvorenja. Bog djeluje po Kristu te čovjek prima savez.<sup>12</sup> Proslov Otk 21,1-8 uvodi novo nebo i novu zemlju, novi Jeruzalem, novo stvaranje i time dakako i novi savez. Izričaj je u bliskom odnosu sa susljednim izvještajem o novom Jeruzalemu, upućujući na novo stvaranje i time na novi savez.<sup>13</sup> Dogodilo se stapanje šatora, hrama i opet saveza.<sup>14</sup> Savez se ostvaruje u zajedništvu grada, kultu šatora.

Novi savez i novi život prikazani su u Otk 21,2-8. Ovaj tekst objašnjava savezničku dimenziju prema životu u novom Jeruzalemu.<sup>15</sup> Valja istaknuti da prvo proroštvo govori o novom savezu u Otk 21,2-4. Naime, i spomenuto prvo proroštvo i ono drugo u Otk 21,5-8 svjedoče o bliskom odnosu Gospodina životvorca i njegova savezničkog naroda, što prevladava u pojmu razvoja jeruzalemskog naroda u Otk 21,2.<sup>16</sup> Novi Jeruzalem je upravo mjesto i stvarnost saveza.<sup>17</sup> U proroštvima Otk 21,2-8 postoji savezničko obećanje kako će Bog biti njihov Bog, a oni narod njegov.<sup>18</sup> Jezik božanskog saveza već se prije koristi (Otk 7,15; 12,12; 13,6; 15,5; 19,7-8).<sup>19</sup>

Pojam novi Jeruzalem, Božji šator je neizostavni simbol za konačno savezničko zajedništvo i govori o čovječanstvu

---

<sup>11</sup> Isti, str. 207.

<sup>12</sup> Usp. F. Zeilinger, str. 9.

<sup>13</sup> Usp. P. Lee, *The New Jerusalem in the Book of Revelation. A Study of Rev 1 - 2 in the Light of its Background in the Jewish Tradition*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, Zweite Reihe 129, Mohr Siebrock, Tübingen, 2001., str. 267.

<sup>14</sup> Usp. F. Zeilinger, str. 10.

<sup>15</sup> Usp. S. Smalley, *The Revelation to John. A Commentary on the Greek Text of the Apocalypse*, Society for Promoting Christian Knowledge (SPCK), London, 2005., str. 533.

<sup>16</sup> Isti, str. 536.

<sup>17</sup> *Isto*. To je i tvrdnja velikog komentara: D. E. Aune, *Revelation. Word Biblical Commentary, Volume C (17-22)*, Nelson Reference&Electronic, Chicago, 1998., str. 1121.

<sup>18</sup> Isti, str. 537. Isti (D. E. Aune), str. 1123.

<sup>19</sup> Isti (S. Smalley), str. 538.

ukoliko i kako daleko se pokazuje savezničko partnerstvo Božje u nepostojanosti i krizi (Otk 20,11-15)<sup>20</sup>. U Otk 21,3a Božje prebivalište sa svojim narodom naglašeno je tvrdnjom: “Evo šatora Božjega s ljudima. On će prebivati s njima.” Tako je izraženo blisko i trajno boravište Božje s ljudima.

U izmjeni vizualnog i akustičkog izražavanja slijedi pojašnjenje. Množina savezničkog izričaja “i oni će biti narodi njegovi” bolje je posvjedočeno u rukopisima,<sup>21</sup> a smije imati porijeklo iz Zah 2,15, gdje prorok dodatno obećava: “a ja ću prebivati usred tebe” pa će doći mnogi narodi. Vidjelac istodobno podsjeća da su spašeni otkupljeni iz mnogih naroda (Otk 5,9; usp. 7,9). Božje trajno boravište osvijetljeno je savezničkim iskazom Otk 21,3b: “oni će biti narod njegov a on će biti Bog s njima” i Otk 21,7: “To će biti baština pobjednikova. I ja ću njemu biti Bog, a on meni sin.” Izrazom otac i sin odjekuje Davidov savez i naglašava se specijalni odnos s Bogom: “Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin” (2 Sam 7,14; Ps 2,7).<sup>22</sup> Posrijedi je potvrda kristološke relektire u formulaciji saveza.<sup>23</sup> Obnovljeni savez je Božje boravište u novom Jeruzalemu.<sup>24</sup>

U zajedničkom boravku Boga i ljudi aktualizira se formula recipročnosti saveza. Stara formula: “Ja ću biti vaš Bog, a vi moj narod” izrečena je na nov i originalan način: “Vi ćete biti moji narodi (*laoi*), a on sam, Bog s njima, bit će Bog njihov (*éstaí autôn theós*).” Plural označuje proširenje saveza starog Izraela na sve narode. Svi narodi, započeto od Židova, po Kristu tvore novi Božji narod u zajedništvu sa starim. Prema mnogim rukopisima autor je promijenio narod *laós* u narode *laoi* u starozavjetnom navodu. Zajednica koja pobjeđuje, baštini Božja obećanja i blagodati i postaje djetetom Božjim. To ne postavlja zapreku onomu tko želi biti Sinom Božjim na jedinstven način. Ch. Brütsch navodi, međutim, tekstualnu kritiku gdje stariji rukopisi imaju *laoi* – narodi, a mlađi

<sup>20</sup> Usp. F. Zeilinger, 15. Zapravo je teško odlučiti između plurala i singulara. Jer proroci govore o jednom Božjem narodu. Rukopisi svjedoče uostalom za obje varijante. Usp. detaljnu analizu kod: A. Höck, *The Descent of the New Jerusalem. A Discourse of Rev 21,1 - 22,5. Excerptum in re Biblica optinendum*, Denver, 2002., str. 38.

<sup>21</sup> Drukčije to čini njemački Jedinstveni – Einheitsübersetzung i naš standardni prijevod.

<sup>22</sup> Usp. P. Lee, cijeli odlomak od gornje bilješke, str. 272. R. Fabris dobro uočava: “Tu se nalazi odjek proroštva Davidu o mesijanskoj nadi” (str. 127).

<sup>23</sup> Usp. R. Fabris, str. 127.

<sup>24</sup> Usp. P. Lee, str. 273.

*laós* - narod.<sup>25</sup> Nemoguće je da se stariji plural pretvori u mlađi singular. Tekstualna kritika sama po sebi ne odlučuje je li posrijedi plural ili singular. Treba uzeti u obzir da je plural *lectio difficilior* koja u izboru tekstualne kritike ima prvenstvo. U prilog plurala govori i univerzalno ispunjenje proroštava za mnoge narode (Otk 5,9 i 7,9). Uz to postoji i univerzalna kontekstualna argumentacija u prilog pluralu. Ovdje se ne misli samo na Izrael nego će i drugi biti 'njegovi narodi'.

Završna formulacija sklapanja saveza može se također uskladiti. U najstarijim verzijama zajedno s Aleksandrijskim rukopisom stoji, *met' autôn éstai autôn theós* s njima će biti Bog njihov. Crkveni oci i drugi, posebno minuskulni rukopisi govore o, *éstai met' autôn theós autôn*, bit će s njima Bog njihov. Isti rukopisi spomenuti u jednakom broju, uz onaj Sinajski, predstavljaju skraćeni izričaj: *met' autôn éstai*, s njima će biti. Svaka od spomenutih formulacija je plauzibilna. Bog saveza identičan je s Bogom i ljudima u zajedničkom<sup>26</sup> šatoru boravka i tako kompletira formulu saveza te ostaje izričaj: Bog s njima, prema imenu Emanuel. Valja, dakle, razriješiti mjesto i ulogu Božjeg partnerstva kao poznate sastavnice biblijskog saveza. Jeruzalemska biblija s Vulgatom ima: "I on, Bog-s-njima, bit će im Bog".<sup>27</sup> Postoje tekstualne varijante: "i sam Bog bit će Bog njihov" ili "i sam Bog bit će s njima".<sup>28</sup> Francuski ekumenski prijevod TOB donosi premještaj Emauela (Bog s nama; Iz 7,14; 8,8.10).<sup>29</sup> Prema nekim rukopisima moglo bi se prevesti, kao što je to učinila i Jeruzalemska biblija: "I on – Bog s nama – bit će njihov Bog."<sup>30</sup> Svakako su tu izričiti sadržaji i formulacije saveza.<sup>31</sup>

---

<sup>25</sup> Usp. Ch. Brütsch, *Die Offenbarung Jesu Christi*, Johannes-Apokalypse, Band 3, Zwingli Verlag, Zürich-Stuttgart, 1970., str. 24.

<sup>26</sup> Bog i narod su bliski te uistinu postoji božansko-ljudsko zajedništvo (Usp. A. Höck, *The Descent of the New Jerusalem*, str. 38).

<sup>27</sup> *Jeruzalemska Biblija* (JB), 1777, bilješka g.

<sup>28</sup> *Isto*.

<sup>29</sup> *La Bible traduction oecuménique (TOB)*, Les Éditions du Cerf, Paris, Société biblique Française, Villiers-le-Bel, 1997., 3061, bilješka c.

<sup>30</sup> *Isto*.

<sup>31</sup> Usp. obradu i argumentaciju u: A. Höck, *The Descent of the New Jerusalem*, str. 39-40.



#### 4. IMPLICITNE SASTAVNICE TEOLOGIJE SAVEZA

Višebrojni motivi i sastavnice savezničke tematike ostaju različiti ali produbljuju savezničku teologiju Knjige Otkrivenja.

##### 4.1. *Savez sa svim stvorenjem*

U opisu viđenja na nebu Otk 4,3b priziva univerzalni savez s Noom čiji *znak* predstavlja spektar duginih boja, tj. pojava duge: "A uokolo prijestolja duga slična smaragdu." Duga slična smaragdu nalazi se u bogoobjavi Ez 1,28 s izričitim vraćanjem na Post 9,13 pri Noinu savezu. Ivan vidjelac tako, uz univerzalnost saveza sa svim stvorenjima, podsjeća, zapravo na Božji 'vječni savez'.<sup>32</sup> Ispravno je reći da je to opis posjednika i nositelja prijestolja raskošno okićena smaragdnom kao što to čini duga nakon kiše. Još će raskošnije, dragim kamenjem, biti opisan nebeski Jeruzalem (Otk 21,11) u završnom viđenju pod konac same knjige. Zaključno 'Onaj koji sjedi' na prijestolju je Bog, gospodar svijeta koji njime upravlja i vrši Božje gospodstvo.<sup>33</sup>

##### 4.2. *Isus Krist Jaganjac kao saveznička žrtva*

Kristološki naslov '*zaklani Jaganjac*' (Otk 5,6), njegovo žrtvovanje i time pretpostavljeno klanje te prolijevanje krvi najuže je povezano sa sklapanjem saveza. Epitet zaklani Jaganjac i samo klanje Jaganjca najčešće se spominje, on jednostavno može stajati sam za sebe kao oznaka trpljenja i muke, tj. nasilne smrti Isusa Krista. U Otk 5,6 on je naširoko protumačen, a kasnije (npr. 5,12) zadržava svu tu sadržajnu bremenitost i samo se funkcionalno spominje i iznosi daljnje, nove sadržajne dimenzije prvog predstavljanja Kristove smrti, uskrsnuća, svemogućnosti i svezanja (5,6).<sup>34</sup> Sinajski savez izrečen je u 'novoj pjesmi' u čast Krista Jaganjca (Otk 5,9-10). On zaslužuje novu pjesmu (Otk 5,12), poklon nebesnika i pozemljara (5,13-14). Relektira tradicije biblijskog saveza spominje u Otk 14 zbor izabranih mučenika, označenih pečatom Boga na čelu.<sup>35</sup> Oni pripadaju plemenima,

<sup>32</sup> Usp. J. Sweet, str. 117.

<sup>33</sup> Usp. G. Schumanowski, str. 102-103.

<sup>34</sup> Usp. N. Hohnjec, '*Das Lamm – tò arnion*' in *der Offenbarung des Johannes, Eine exegetisch-theologische Untersuchung*, Herder, Roma, 1980., str. 36-67.

<sup>35</sup> Usp. R. Fabris, str. 126.

velikom mnoštvu. Nalaze se u pobjedničkoj povorci Krista Jaganjca, jer su prošli kroz istu muku (14,1-14).<sup>36</sup> Stajanje pred prijestoljem (7,15) i pjevanje Mojsijeve i Jaganjčeve pjesme (Otk 15,3; 14,1.4) oduženje je savezu.<sup>37</sup>

Zapravo, kad se pojavljuje Krist Jaganjac pretpostavlja se njegova žrtva i prolivena krv, koja upućuje na Kristovu posredničku ulogu saveza između Boga i naroda. Novi odnos otkupljenih s Bogom uspostavljen je krvlju Jaganjca koji je žrtvovan i živ, tumači i ostvaruje Božji plan u ljudskoj povijesti – tako vjernici imaju udjela na Kristovu kraljevstvu i svećeništvu.<sup>38</sup> Slika zaklanog Jaganjca ispunjena je žrtvenim prizvucima (Iz 53; Iv 1,29).<sup>39</sup> Njegova smrt je otkupiteljska žrtva za ljude.<sup>40</sup> U Otk 5,8 kod poklona 24 starješine spominju se “posudice pune kâda, to jest molitava svetačkih”. Taj izričaj zapravo znači da su “sveci vjerni Božji narod, bilo Staroga saveza poput Šimuna i Ane Lk 2 ili Novog – kao uobičajeni izraz za ‘kršćane’”.<sup>41</sup>

#### 4.3. Apokaliptička žena kao saveznički narod

Žena (Otk 12) odgovara prvotno eshatološkoj savezničkoj Božjoj partnerici, pratilji, odnosno ženi Jaganjčevoj, s opisom svetoga grada Jeruzalema, voljene kćeri Sionske.<sup>42</sup> U okviru svojega apokaliptičkog slikovitog govora Knjiga Otkrivenja poseže specijalno za kozmičkim odličjima starozavjetnoga savezničkog naroda, ukrašenog ovdje praslikom bogopartnerice čovječanstva i roditeljice Mesije, što je slika zaručnice i žene Jaganjčeve u eshatološkom Božjem gradu Jeruzalemu (21).<sup>43</sup> Kod žene, Mesijine majke i žene obučene suncem spominje se bijeg u pustinju, sklonište i Božja zaštita pred moćnim neprijateljem, Sotonom. Žena rađa sina i on je siguran u Božjem okrilju, a po njemu i žena. A Sotona, izmakao opasnosti, nakon te nasrtljivosti, napada

---

<sup>36</sup> *Isto*.

<sup>37</sup> *Isti*, str. 126-127.

<sup>38</sup> *Isto*.

<sup>39</sup> Vidi opširniju obradu o Sluzi Jahvinu i pashalnom Jaganjcu u pozadini kristološkog naslova Krista Jaganjca u: J. Sweet, str. 124.

<sup>40</sup> Usp. S. Pattemore, *The People of God in the Apc. Discourse, Structure and Exegesis, Society for New Testament Studies Monograph Series*, University Press, Cambridge, 2004., str. 136.

<sup>41</sup> J. Sweet, str. 129.

<sup>42</sup> Usp. F. Zeilinger, str. 16.

<sup>43</sup> *Isto*.

one druge koji čuvaju zapovijedi Božje i posjeduju svjedočanstvo Isusovo (Otk 12,17bc). Kod zajednice u progonstvu upotrijebljeni su izrazi biblijske tradicije saveza i izrazi kristološke vjere.<sup>44</sup> Stoga autor Knjige Otkrivenja pjeva savezničkoj vjernosti Božjoj gdje stoji u pratnji proroka i njihovih ostvarenih i trajno važećih proroštava (Otk 22,6-7.18-19).<sup>45</sup>

#### 4.4. Jeruzalem živa saveznička zajednica

Ovaj grad ima značenje Božjeg šatora, životnog izvora i mesijanske baštine, ima zapravo zadaću u okviru starozavjetne savezničke teologije i sveukupnih eshatoloških očekivanja.<sup>46</sup> Otvorenost ovog izvanrednog Grada, *vratima i temeljima* saveznički povezuje s *patrijarsima i apostolima*. Redak 21,12 spominje dvanaest vrata s dvanaest plemena. Pristup gradu slijedi po vratima označenim imenima plemena i njihovim patrijarsima, tj. pristup Bogu što ga je otvorio pravi saveznički narod Izrael.<sup>47</sup> Neposredno u Otk 21,14.19-21 stoji dvanaest temelja gradskih zidina s imenima dvanaest apostola Jaganjčevih. Oni upućuju i označuju savezničku misao.<sup>48</sup> Simboli saveza imena su stoga plemena i njihovih praotaca na vratima te imena apostola Jaganjčevih na temeljima (usp. Iz 60-65).

#### 4.5. Savezničko kraljevstvo i svećenici

Prvo postoji prisjećaj *savezničke formule* iz Starog zavjeta, Izl 19,6: “vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet” u Otk 1,6: “te nas učini *kraljevstvom, svećenicima* Bogu i Ocu svojemu” i opet u Otk 5,10: “učinio si ih Bogu našem kraljevstvom i svećenicima i kraljevat će na zemlji”, gdje su unutar viđenja pobožnici identificirani kao Božji saveznički narod. Portretirana su oba aktera, kraljevi kao kolektivni naziv dostojanstva i vladanja te svećenici kao izabrani služitelji kojima Ivan piše. Inače židovska opozicija kaže da Božji i Kristovi vjernici predstavljaju pravu Sinagogu židovstva (Otk 2,9; 3,9) što je sada pravi iskaz jer uključuje novu stvarnost da su kršćanski vjernici zaista novi Izrael. Konačno teofanija i kristofanija

<sup>44</sup> Usp. R. Fabris, str. 127.

<sup>45</sup> Usp. F. Zeilinger, str. 16.

<sup>46</sup> Isti, str. 2.

<sup>47</sup> Isti, str. 3.

<sup>48</sup> *Isto*.

prijestolja i nebeskih aktera (Otk 4-5) odjek je viđenja Boga kod Iz 6 i Ez 1 gdje sav prostor ispunja nositelj prijestolja, onaj koji sjedi na prijestolju, kralj i suveren. Uvodno viđenje o nekome kao Sinu Čovječjemu (Otk 1,9-20) svoj je naslov povezalo s Pradavnim (Dn 7,9.13).<sup>49</sup>

#### 4.6. Struktura saveza u kršćanskim zajednicama

Jedinstven i spomena vrijedan prilog o *savezu* u Knjizi Otkrivenja nudi William H. Shea,<sup>50</sup> koji polazi od pionirskih i istaknutih biblijskih studija o zakonu i savezu Georgea E Mendenhalla iz 1954. godine.<sup>51</sup> Kao što je snažan odjek njegova proučavanja primijenjen na Knjigu Izlaska na početku Biblije, tako isto se ovdje pokušava učiniti u posljednjoj novozavjetnoj Knjizi Otkrivenja, i to upravo u njezinih sedam pisama (2-3) što bi prema W. H. Sheau trebalo uvesti u daljnje proučavanje o savezu u toj knjizi.<sup>52</sup> Postoji naime struktura prvotnog saveza.<sup>53</sup> Prvo se (1) predstavlja veliki suveren, sa svojim atributima i odličjima, kao preambula sklapanja saveza. Dalje postoji (2) povijesni proslav ranijih odnosa. Podređeni vazal prima na se (3) pogodbu preuzetih uvjeta što su svjedoci sklopljenog saveza (4). Savez konačno završava blagoslovima pohvale i nagrade (5).

U središtu Knjige Otkrivenja, usred starozavjetnih slika i izreka, postoji mjesto o savezu (11,19) kao što je 'deset riječi' u središtu Knjige Izlaska (20). Mjesto velikog kralja zauzima Isus Krist "kralj kraljeva i gospodar gospodara" (19,16), opisan u Otk 1,12-20. U Knjizi Izlaska Bog je osloboditelj i otkupitelj, u Knjizi Otkrivenja Isus Krist je otkupitelj i spasitelj. Pogodba i uvjeti spominju se više puta.<sup>54</sup> Na redu je svjedočanstvo saveza, ono se u

---

<sup>49</sup> Usp. S. Pattemore, str. 136.

<sup>50</sup> Usp. W. H. Shea, *The covenant from the letters to the seven churches*, Andrews University Seminary Study 21 (1983), str. 71-84. Prof. Vanni spominje u svojoj bibliografiji autora i njegovo izlaganje o strukturi saveza Otk 2-3, no ovaj članak nije naišao ni na kakav odjek ni kod Vannija ni u drugim tumačenjima Knjige Otkrivenja. (U. Vanni, *Apocalisse: esegesi dei brani scelti*. Traccia delle lezioni ad uso degli studenti del PIB, Fascicolo I, Editrice PIB, Roma, 1992.-1995., str. 14).

<sup>51</sup> Usp. G. E. Mendenhall, *Law et Covenant in Israel and the Ancient New East*, Pittsburgh, (Pensylvania), 1955.

<sup>52</sup> Usp. W. H. Shea, str. 71.

<sup>53</sup> Isti, str. 72.

<sup>54</sup> Isti, str. 73.

Otkrivenju mnogo puta navodi i tipično je za tu knjigu, a pripada strukturalnim savezničkim elementima. Saveznički oblik prisutan je uz male promjene u svih sedam pisama (2-3). U preambuli svakog od sedam pisama kod Isusova predstavljanja stoji jedan od njegovih naslova iz Otk 1. Isus je glava, a Crkva mu je podređena. To je bio i proslav u starim savezničkim odnosima vladara i vazala. Nakon evaluacije prosuđuje se pojedina crkva gdje se u imperativima spominju s jedne strane nedostaci, a zatim ono pozitivno te u dvije crkve, u Smirni i Filadelfiji, spominje se samo njihova trajna vjernost. Pozitivni imperativi prisjećaju obveze prema Gospodinu kao savezničke pogodbe.

Svjedočanstvo daje sam Duh po blagoslovima, a moguće je i prokletstvo, ali ono nije nikada na samom završetku nego prije svjedočanstva Duha, odnosno blagoslova. Sadržaj pisama povezan je sa strukturom starih saveza. W. A. Shea analizira pojedino pismo i zaključuje da se sekcije razlikuju, ali odgovaraju savezničkim formulacijama.<sup>55</sup> Struktura i sekcije upućuju i na povijesne crkve i na savezničku obnovu. Govori se o novom Izraelu, nasljedovateljima s kojima Isus uspostavlja novi savez.<sup>56</sup>

#### 4.7. Svjedočanstvo kao prihvaćanje saveza

Konačno, valja progovoriti o svjedočanstvu koje se u varijacijama susreće u cijeloj Knjizi Otkrivenja.<sup>57</sup> Značenje svjedočanstva nije jedno od najvažnijih mjesta u izlaganju Knjige Otkrivenja. Govoreći o okolnostima i ulozi svjedoka, ispravno je prenijeti<sup>58</sup> da je posrijedi spomen-čin, jamstvo ozbiljnosti i ako dođe do prekida saveza, poziva se svjedok, sudac i tužitelj. Kod obnove saveza važna je povelja saveza. U krizi egzila budućnost je saveza u rukama izabranog naroda. I konačno,<sup>59</sup> upravo u krizi

<sup>55</sup> Isti, str. 76-81.

<sup>56</sup> Isti, str. 83.

<sup>57</sup> Inače su svjedoci saveza nebo i zemlja, nadgrobni spomenici, podignuti kameni oltari i povelje saveza što stoje u knjigama Izlaska i Ponovljenog zakona. Osobito je važan svjedok narod Izrael u svom zauzimanju da služi Jahvi. Izabrani velikani, kao što su Mojsije, Jeremija i drugi veliki proroci, daju svoje svjedočanstvo. Konačno, i ne na posljednjem mjestu, Bog je privilegirani svjedok i jamac saveza.

<sup>58</sup> Usp. Isabelle Donegani, *A cause de la Parole de Dieu et du Témoignage de Jésus, Le témoignage selon l'Apocalypse de Jean*. Son enracinement extra-biblique et biblique. Sa force comme parole de sens. Éditions J. Gabalde, Paris, 1997., str. 172-181.

<sup>59</sup> Ista, str. 183-200.

babilonskog zarobljeništva naviješta se, vjeruje i živi nada novoga, vječnoga saveza (Jr 31; Ez 16 i 36).

Prije spomenuti odsjeci u savezničkoj strukturi ovdje su u Otk 2-3 prošireni na nekoliko jedinica tako da među ostalim postoji proširenje o svjedočanstvu, svjedočanstvo i svjedoci redakcije ugovornog traktata što ovdje ne treba razlikovati.<sup>60</sup> Upravo svjedoci osiguravaju budućnost i postojanost saveza.<sup>61</sup> Naime, ta terminologija pojavljuje se u cijeloj Knjizi Otkrivenja. J. Sweet vidi starozavjetnu danost svjedočanstva i zaključuje kršćansko ponašanje: "Mojsijev šator sadržavao je kovčeg s pločama 'svjedočanstva' – 10 zapovijedi koje pokazuju Božju narav i volju (Izl 25,916; 34,29) – ali kršćani će misliti na Isusovo svjedočanstvo slijedeći njegove zapovijedi (Otk 12,17)."<sup>62</sup> Tako "starozavjetni izrazi u masoretskom usmjerenju: 'edut, edwot, edot' znače svjedočanstvo ili savezničke odredbe."<sup>63</sup> Septuaginta rabi za svjedočanstvo izraz *martyrion* i izvedenice o svjedočenju što ne pripada samo sudu nego je riječ o cijelom životnom prianjanju i zalaganju, svjedočenju do mučeništva. U Starom zavjetu Bog živi traži čovjeka.<sup>64</sup> Jahvino svjedočanstvo nalazi svjetlo i smisao u 'deset riječi' (Izl i Pnz). Završna monoteistička tvrdnja glasi: nema Boga osim Jahve, a Izrael je njegov svjedok.

Svetište šatora svjedočanstva je otvoreno (Otk 15,5). Prikazani su svjedoci, svećenik i prorok kao identifikacija mesijanizma (11,3-4). Osobni svjedok je Ivan vidjelac (1,2) i svjedok mučenika Isusa Krista (2,13). Tu su i kolektivni svjedoci, duše zaklanih svjedoka ispod oltara (6,9). Vide se i duše onih koji su mačem pobijeni, a posvjedočili su za Isusa, s njim će vladati 1000 godina (20,4). Proročanstva nadahnjuju svjedočanstvo za Isusa (19,10). Svatko tko sluša riječi proročanstva apokaliptičkog svitka postaje svjedok, a tko doda nešto tomu, Bog će mu dodati zla opisana u knjizi (22,18). Postoje i sile na djelu koje svjedoče negativno. Tužitelji su pobijedeni ... ostvaruje se svjedočanstvo riječi (12,11). Žena Babilon je opijena krvlju svjedoka (17,6). Zmaj se stalno diže protiv potomaka svjedoka ženinih (12,17). Isus Krist vjerni i istiniti svjedok (3,14) obećava: 'Evo, dolazim ubrzo!' (22,20). Ranije, istodobno ali

---

<sup>60</sup> Ista, str. 150-153.

<sup>61</sup> Ista, str. 161.

<sup>62</sup> J. Sweet, str. 241.

<sup>63</sup> I. Donegani, str. 144.

<sup>64</sup> Ista, str. 204-206.

i kasnije to je berit, *savez*. Ploče zakona, kovčeg saveza i šator svjedoče za savez.<sup>65</sup>

Ima neslaganja u izlaganju svjedočenja koje se uglavnom izražava sa svjedočiti, svjedočanstvo i svjedok.<sup>66</sup> Glagol dolazi na početku i na kraju knjige četiri puta, imenica svjedočanstvo je u cijeloj knjizi češća, devet puta, i svjedok, također pet puta. Anđeo svjedoči za riječ Božju i svjedočanstvo Isusa Krista (1,2). Ivan utvrđuje svoje vlastito svjedočanstvo, s onim Isusovim. Svjedočanstvo je jednako proročanstvo kao npr. u 22,9, gdje je upravo svjedočanstvo zamijenjeno proroštvom.<sup>67</sup> U Otk 1,2 svjedočanstvo Isusa može biti shvaćeno kao sadržaj knjige. U Otk 1,(8)9 riječ Božja jest Isusovo svjedočanstvo. Otk 6.9 i 20,4 govore o zaklanima radi riječi Božje i svjedočanstva za Isusa Krista. Na tim mjestima i u Otk 12,17 proroci su naznačeni kao paralela svjedocima. Je li svjedok mučenik u crkvenom smislu riječi (2,13; 17,6)? Činjenica je da je značenje mučenika kasnijeg datuma, ali, dakako, da ima i svoje korijene u Knjizi Otkrivenja, no razvoj svakako govori o svjedoku riječi, svjedoku djela, mučeniku.<sup>68</sup> Otk 17,6 i paralele u 11,18; 16,6 i 18,24 uz proroke spominju *hagioi* – svete.<sup>69</sup> Manje je vjerojatno da je isti smisao u Otk 2,13 o Antipi i Otk 1,5 i 3,14 o Isusu. Nije lako zaključiti da Antipa pripada kategoriji Isusovih mučenika (17,6) – jer Antipa je u Pergamu samo uzor onoga koji se ne odriče Isusa. On je sam izvanredni svjedok u žalosti zajednice – zbog Isusova imena (2,3). Bio je vjeran do smrti te uči svakog kršćanina da bude vjeran u nevoljama i po cijenu života (usp. 2,10; 3,8-10). Poteškoća nastaje za mjesta Otk 1,5; 3,14 gdje je Isus Krist vjerni svjedok. On svjedoči za crkve, zna njihovu ustrajnost.

Svjedoci<sup>70</sup> vrše provjeru saveza. Oni svjedoče o zakonu i savezu. Savez se odvija između Boga i naroda. Ploče zakona (saveza),

<sup>65</sup> Ista, str. 145-146.

<sup>66</sup> Usp. B. Dehandschutter, *The Meaning of Witness in the Apocalypse*, u: J. Lambert (par), *L'Apocalypse johannique et l'Apocalyptique dans le Nouveau Testament*, Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, LIII, Éditions J. Duculot, S. A., Gembloux (Belgique) University Press, Leuven, 1980., str. 283.

<sup>67</sup> Isti, str. 285.

<sup>68</sup> Isti, str. 289.

<sup>69</sup> Isti, str. 287.

<sup>70</sup> Usp. I. Donegani, str. 161-172. Desetak stranica opisuje dakle materijalne svjedoke, ali i narod, njegove proroke i posebno je važan svjedok sam Bog.

zapravo njihovo vršenje, zatim Kovčeg i Šator svjedočanstva su i vanjski rekviziti saveza Knjige Izlaska (19-40).

#### 4.8. Saveznička zaštita - sigurnost vjernika

Niz mogućih konteksta otvara *sljed pečata savezničkih sudova ili kletvi* u Otk 6,8-17,<sup>71</sup> koji su bili sastavnica saveza u Otk 2-3. Objekt tih kazni gotovo je svagdje narod s kojim Bog sklapa savez. Da Božji narod ima udio u patnjama posvjedočilo je Otk 6,1-8, a može biti potvrđeno Ivanovim opaskama gdje se izbjegavaju iskazi "stanovnici zemlje, pozemljari", tipični za nevjerno čovječanstvo.<sup>72</sup> Treba se sjetiti sudova s četiri konja i konjanika – gdje je nevjerna saveznička zajednica objekt božanske kazne.<sup>73</sup> Makar korijen višestruke kazne po razrješenju pečata i pohodu konjanika (6) leži u savezničkom odnosu između Boga i naroda, prije Ivanova vremena, te su kazne postale konvencionalni simboli Božjeg odgovora ljudskoj pobuni.

U apokaliptičkom dijelu sinoptika savezničke su kazne preuzete iz eshatologije. One nisu dio Božjeg redovitog udjela, nego su prethodnica budućnosti. I obnova novog Jeruzalema opisana je kao obrat savezničkih kletvi (Iz 65,20-25). Drugim riječima, eshatološki blagoslovi u Otk 21,4: brisanje svake suze, prestanak smrti, žalovanja i plača ili boli mogu biti gledani kao rezultat obrata savezničkih kletvi. To se zbiva zbog blagoslova u kontekstu novog saveza. Značajno je da su blagoslovi i obećanja vode života (21,6b): "Ja ću žednomu dati s izvora vode života zabadava" paralele onima u Otk 7,16-17: "Jaganjac će ih voditi na izvore voda života", što pripadaju nebeskom Jeruzalemu ili hramu. Vjernici imaju iskustvo eshatoloških blagoslova unaprijed, a njihovo posjedovanje bit će konačno ostvareno na koncu života. Ideja je poduprta ranom židovskom predajom.<sup>74</sup> Novi savez će se dovršiti u kontekstu hrama

---

<sup>71</sup> Usp. S. Pattemore, str. 71.

<sup>72</sup> *Isto*.

<sup>73</sup> U PsSal 13,2-3; 15,7 nalaze se savezničke velike nesreće, udio grešnika i Božje spašavanje pravednih. Višestruka kazna i patnja četvrtine zemlje uvodi u smrt i odbacivanje pravednih i nepravednih (*Isti*, str. 72).

<sup>74</sup> Kumranski zapisi također paralelno nabrajaju izostale nebeske i eshatološke blagoslove (4 Q 427 7 2,3-11), ali i pozitivne dobrobiti i blagoslove (Usp. P. Lee, str. 273-274). Eshatološki blagoslovi, pozitivni, ali i negativni još su opširniji, a odnose se na povoljne padaline, dobru žetvu i berbu (4 Q 285 1 4,7a i 11 Q 14,12) (*Isto*).



u novom Jeruzalemu, uspostavom savršenog odnosa Boga i naroda pa se saveznički blagoslovi transcendentalno nastavljaju.<sup>75</sup>

## 5. PORUKA, SADRŽAJ I TOPONIMIJA NOVOG, ESHATOLOŠKOG SAVEZA

Novi savez izražen je i obrađuje se u Knjizi Otkrivenja pod pojmovima i sadržajnim proširenjima: novo (Kristovo) ime (Otk 2,17; 3,12); nova pjesma Bogu i Kristu (Otk 5,9; 14,3), poruka je u sklopu: 'Evo sve činim novo!' (21,5a), što uključuje sadržaje i sveobuhvatna prostorna proširenja: novi (grad) Jeruzalem (Otk 3,12; 21,2), novo nebo (Otk 21,1) i nova zemlja (Otk 21,1). Navještaj novosti proširuje se i primjenjuje kod novog saveza.

### 5.1. Poruka i sadržaj novosti

Opisuje se novo (Kristovo) ime, nova (kršćanska) pjesma i božanski proglas stvaranja: Bog poručuje da će sve biti novo.

#### 5.1.1. Novo ime: povezanost s Kristom

Najprije se spominje Otk 2,17: "Pobjedniku ću dati mane sakrivene i bijel ću mu kamen dati, a na kamenu napisano *novo ime* koje nitko ne zna doli onaj koji ga prima." Zatim Otk 3,12: "Pobjednika ću postaviti stupom u hramu Boga moga, ... i napisat ću na njemu ime Boga svoga, i ime grada Boga svoga, novog Jeruzalema koji siđe s neba od Boga mojega, i ime moje novo."

Novo se ime objašnjava tumačenjem paralelnih i analognih mjesta. U Otk 2,17 i 3,12 novo se ime izričito ne tumači. Krist se u Otk 19,11 uvodi posebnom slikom: pojavljuje se kao netko na bijelom konju, a ime mu je Vjerni i Istiniti, te sudi i vojuje po pravdi. Isto ime nose i izabranici u eshatologiji iz Otk 14,1: 144.000 izabranih s Jaganjcem, imali su ispisano na čelima Kristovo ime i ime Oca. U Otk 22,4 ime se izjednačuje s Kristom, jer su usred grada stajali oni koji su imali viđenje lica njegovog, oni, naime, oko prijestolja kao klanjatelji Boga i Krista Jaganjca.

Novo ime dolazi u Otkrivenju dva puta. U oba slučaja jedan je te isti izraz, a ipak varira, i kontekst i širi izričaj. Prvo, u Otk 2,17 susreću se dvije slike, koje osmišljavaju Krista pobjednika i njemu predane darove: manu i bijeli kamen. Bijeli kamen ili njegov komadić rabio se u svagdašnjici. Ivan ustraje na tome da

<sup>75</sup> Isti, str. 274.

kamen bude bijel. Bijelo je simbol božanske naklonosti, znak dobre želje, radosti, sreće i moći. U Otkrivenju izričaj 'bijel' upućuje na "transcendentnu dimenziju, povezanu s uskrsnućem. I u takvoj je, idealnoj dimenziji, ispisano ime".<sup>76</sup> No simbolika oko novog imena ide dalje. Dok je u Otk 2,17 novo ime ispisano na bijelom kamenu, prema Otk 3,12 urezano je na hramskom stupu, koji simbolizira pobjednika. Taj zapis posvećuje onoga koji je njime označen. Onaj drugi navod (Otk 3,12) jasno govori da je riječ o Isusovu imenu. Izričito se spominje određeno ime, a ime se, dakako, odnosi na živu osobu. Uz ime stoji i zamjenica. Navod iz Otk 2,17 nema nikakvih novih poblizih odrednica. „Novo ime“ u Otk 2,17 je neodređeno i stoji bez člana. Tu je spomenut dar, dar pobjedniku. Nedostaje, međutim, poblize određenje, kao u Otk 3,12. Osobina novog imena u Otk 2,17 govori da ono ima posebno značenje samo u očima vjernika. Jer novo ime nije samo imenovanje nego bitnost vjerske egzistencije svedene na izričaj novog imena.<sup>77</sup> To je upravo smisao iskaza Otk 2,17 o novom imenu: "Pobjednik će primiti obnovljenu osobnost – utemeljenu na transcendentnoj dimenziji uskrsnuća. Takva osobnost – ime, bit će nešto sasvim osobno: pobjednik je u posve zasebnom odnosu s Kristom."<sup>78</sup>

### 5.1.2. Nova kršćanska pjesma: onostrano otkupljenje

Prvo mjesto donosi Otk 5,9-10: "Pjevaju oni pjesmu novu: 'Dostojan si uzeti knjigu i otvoriti pečate njezine, jer si bio zaklan i otkupio krvlju svojom, za Boga ljude iz svakoga plemena i jezika, puka i naroda; učinio si ih Bogu našem kraljevstvom i svećenicima, i kraljevat će na zemlji.'" O novoj pjesmi stoji i u Otk 14,3: "Pjevahu pjesmu novu pred prijestoljem i pred četiri bića i pred starješinama. Nitko ne mogaše naučiti te pjesme doli one sto četrdeset i četiri tisuće – otkupljenih sa zemlje."

Kod implicitnih mjesta o savezu spomenut je sadržaj: nova pjesma slavi Krista Jaganjca koji je bio zaklan i krvlju svojom otkupio mnoge, jer ih je učinio Bogu kraljevstvom i svećenicima. Krist Jaganjac je savezničkim prinošenjem života, po mesijanskom kraljevskom i svećeničkom služenju stekao mnoštvo otkupljenih nasljedovatelja u kraljevskom i svećeničkom dostojanstvu.

---

<sup>76</sup> U. Vanni, *Apocalisse. Introduzione e esegesi*, IV, Roma, 1975., str. 10, (skripta).

<sup>77</sup> Sigurno se može kod novog imena govoriti o krštenju, milosnom životu i drugom, pri čemu treba imati u vidu kako je pojam 'novo ime' preširok da bi se iz njega oblikovale točnije teološke tvorbe.

<sup>78</sup> U. Vanni, *Apocalisse. Introduzione e esegesi*, IV, str. 11, (skripta).

Izvorište je nove pjesme u Psalmima. Ondje se često susreće izričaj 'nov' uz imenicu 'pjesma' (Ps 33,3). I Ps 40,3-4 glasi: "Izvuče me iz jame propasti, iz blata kalnoga; noge mi stavi na hridinu, korake moje ukrijepi. U usta mi stavi pjesmu novu, slavopoj Bogu našem. Vidjet će mnogi i strah će ih obuzeti: uzdanje će svoje staviti u Jahvu." Daljnja mjesta o novoj pjesmi govore o Božjoj veličini (Ps 96,1-2; 98,1). Septuaginta obično prevodi hebrejsku riječ *hadaš*, nov, s *kainós*, nov, dok se u Ps 144,9 javlja drugi grčki ekvivalent za hebrejski prijevod izraz – *néos*, nov. Od Psalama valja još citirati 149,1: "Pjevajte Jahvi pjesmu novu, i u zboru svetih hvalu njegovu!" Nova pjesma u Psalmima slavi Božja dobročinstva prema narodu, a osobito se odnosi na buduću novost koju će uspostaviti Mesija.<sup>79</sup> U Iz 42,10 nova pjesma naznačuje obećani izlazak. U Knjizi o Juditi dolazi izraz 'nova pjesma' pod imenom *odè kainé* u hvalospjevu nad Holofernovom smrću (16,13).

'Nova pjesma' može odjeknuti samo u mesijanskom vremenu jer nosi tipično kršćanske oznake. "Ti poklici govornoga liturgijskog obilježja daju određeni uvid u početke kršćanske liturgije ...", jer kršćanska ih liturgija i zove 'novom pjesmom' (5,9).<sup>80</sup> I novo ime čini te stihove tipično kršćanskim pjesmama o uzvišenom i proslavljenom Kristu (2,17; 3,12).<sup>81</sup> Nova pjesma kao specifično kršćanski dio liturgije razvija se u nebeski ispunjenom ozračju. Kršćanska je stoga što slavi Krista. Nova zajednica sudjeluje u Kristovoj proslavi. Treba pripomenuti da je "glavno težište na novom, i to ne samo vremenski nego i kvalitetno, kao uzdignutom i sadržajno drukčijem, što je prethodnica nebeske liturgije".<sup>82</sup> U novoj pjesmi poklonici izražavaju spasonosne događaje.

### 5.1.3. Sve novo: sveobuhvatno novo stvaranje

Otk 21,5-6 navodi: "Tada Onaj što sjedi na (*ep̄*) prijestolju reče: 'Evo, sve činim novo!' I doda: 'Napiši: (*hóti* – neprevedeno) Ove su riječi vjerne i istinite.' ... 'Svršeno je! Ja sam Alfa i Omega, Početak i Svršetak! Ja ću žednome dati s izvora vode života ...'."

<sup>79</sup> Usp. U. Vanni, *La struttura letteraria dell' Apocalisse*, Herder, Roma, 1971., str. 154.

<sup>80</sup> M. D. Stanley, *Carmenque Christo quasi Deo dicere*, Catholic Biblical Quarterly 20 (1958.), str.183.

<sup>81</sup> *Isto*.

<sup>82</sup> J. J. O'Rourke, *The Hymns of the Apocalypse*, Catholic Biblical Quarterly 30 (1968.), str. 402.

Ovdje svaku riječ valja promisliti: usklični 'evo' upozorava na značenje onoga što slijedi, to je Božje uvođenje svega novoga. Svi izričaji o toj stvarnosti mogu u najboljem slučaju biti tek slab odjek. I najčešće je to obično natucanje i razvodnjavanje. S tim redcima već se inače uključuje auditivni dio (Otk 21,5-6). Zajednica koja sluša, prima izvještaj o eshatološkoj poruci. Vrhunac je toga ulomka mjesto Otk 21,5-7, gdje se svečano proglašuje: Bog stoji na početku i na koncu povijesti spasenja, spreman je dati vječni život i ljude će učiniti dionicima svojega djela. Podaren izričiti poziv na formule saveza u neposrednom kontekstu ne može se isključiti da ove riječi prisjećaju također na 'novi savez' o kojem govori Jr 31. U eshatološkoj perspektivi Knjige Otkrivenja stječu se razni aspekti koji označuju biblijsko obećanje novoga vječnog saveza.<sup>83</sup> Otk 21,5a pokazuje da je ostvorena buduća činjenica prema kojoj sadašnjost dinamički teži kao za plodom.<sup>84</sup>

Bibličar U. Vanni stavlja naglasak na sadržaj pa tvrdi: "Intervent anđela čuvara zacijelo podvlači još eksplicitnije važnost onoga što Bog govori zajednici, a Ivan je sve to, dakako, zapisao. Uostalom, Bog je autor i začetnik tog iskaza i geste."<sup>85</sup> Po strukturi to mjesto je višestruko. Opaža se promjena vremena. Ta pojedinost vjerojatno je dovela do podjele rečenice na dva dijela, ali i potakla zapažanja o promjeni subjekta. Prijedlog *epí*, na, ovdje stoji s imenicom u dativu, a po sebi bi mogao stajati i s genitivom. Veznik *hóti*, ponajprije je deklarativan, ali može uvoditi i uzročnu rečenicu. Prema smislu prednost ima deklarativno značenje. Ipak, treba prihvatiti tezu koja izdvajanjem rečenice s veznikom *hóti* zagovara kauzalni prijevod. Zagrebački prijevod nema tog veznika.

U Ivanovu se Otkrivenju često čuje glas: među ostalim, anđelov glas i Kristov glas. Na ovome se pak mjestu čuje sam Božji glas (21,5a). Ako se pretpostavi da je u Otk 21,5 isti subjekt, onda mjesto (21,5b) anticipira Božje djelovanje, izriče se osiguranje i provjera te naglašava Božje jamstvo za izvršenje poduzetoga. Spomenuti izričaj jedinstven je dakle u čitavom Otkrivenju, a na poseban je način povezan s Kristom Jaganjcem, koji je stvaranjem novoga čovječanstvu omogućio pristup Bogu. Prisutno je stvorenje opisano samo pod dinamičkim vidom jer sadašnje stvorenje tek je na putu prema budućem stvaranju, koje je ovdje opisano. 'Sve

---

<sup>83</sup> Usp. R. Fabris, str. 128.

<sup>84</sup> Usp. U. Vanni, *Apocalisse. Introduzione e esegesi*, III, Roma, 1974., str. 71, (skripta).

<sup>85</sup> *Isto*.

ново' vodeći je motiv cijele knjige. Bog je prvu riječ u povijesti progovorio u Post 1: "Neka bude svjetlost!" Sada, u posljednjoj knjizi, u Otkrivenju opet se čuje Božji glas, kao što je to bila i prva stvaralačka riječ, samo u nešto drukčijem tonu: "Evo, sve činim novo!" Eshatologija, ostvareno otkupljenje jest novo stvorenje, koje je uzvišenije i postojanije, punina svega.

Rečenica: "Evo, sve činim novo!", odnosi se na buduće vrijeme, ali se odnosi na zajednicu, kojoj vidjelac Ivan piše usmjerenje, utjehu i pouzdanje. Protestantski bibličar E. Lohmeyer dijeli redak 5 na dva dijela: prvi dio s glavnom izrekom o novosti bio bi završetak ulomka Otk 21,1-4, a drugi dio nastavak opisa i uvod u drugu scenu s odlomkom u Otk 21,6-8.<sup>86</sup> I bez tog prizora posvema je jasno da izričaj o stvaranju novoga sažimlje sva mjesta s pojmom *nov - kainós*, a osobito mjesta iz Otk 21,1-2, gdje se govori o novom nebu i novoj zemlji te o novom Jeruzalemu. Stoga nije neobično što egzegeti pri ovom mjestu navode sva mjesta o novosti, uzimaju misli za sveukupnu teologiju Knjige Otkrivenja.

Mjesto 21,5a nastavlja se na mišljenje i govor koji u Starom zavjetu zastupa Iz 43,19: "Evo, činim nešto novo, već nastaje. Zar ne opažate?" To je mjesto osobito važno za Septuagintu. Knjiga Otkrivenja nadomješta zamjenicu 'nešto' prijevodom *pánta*, sve. Tako je to mjesto još snažnije nego kod Izaije. Ivan vidjelac želi time progonjenom narodu navijestiti novo razdoblje. Prvotna Izaijina izreka bila je inače upućena kao utjeha i obećanje prognanicima u babilonskom zarobljeništvu, koje je Židovima moralo izgledati kao jedina saglediva budućnost. Ali kad se izlaz čini najmanje mogućim, preokret dolazi s Božje strane. I Tritoizaija govori isto, jer kao što će Bog stvoriti nova nebesa i novu zemlju, tako će Izrael pred Bogom trajno egzistirati (66,22). Ovdje se ne govori o prvom stvaranju, nego o novom stvaranju: to je stvaranje jednako spasenju. Inače je vrijeme događanja kod Izaije (43,19) izraženo u futuru, što je više od pukog primicanja događaja.

Pavao u 2 Kor 5,17 služi se istim izričajem kao i Otk 21,5a, ali je samo oblikom jednak, jer je također posuđen od Iz 43,19. Novost je, prema Pavlu, ostvarenje po Kristovu djelu i životu. To što je sam Isus Krist postigao, prema Pavlu može postići svaki kršćanin, ali samo i isključivo po Kristu: ako je tko u Kristu, tek je onda novo stvorenje (2 Kor 5,7; Gal 6,15). To znači odbaciti stari život i stare životne vrednote te biti spreman za novo. U Isusu Kristu novo se već dogodilo, a ljudima je novo tek nagoviješteno. Događa se

<sup>86</sup> Usp. E. Lohmeyer, *Die Offenbarung des Johannes*, Tübingen, <sup>2</sup>1953., str. 155.

teološki prekid: staro, dosadašnje, ne vrijedi ništa. Odlučujući je intenzitet novog odnosa prema Kristu.

Novo se, međutim, u ivanovskom shvaćanju razvija, raste i tvori kontinuitet. Teološko razmišljanje polazi od povijesti spasenja u prošlosti i proteže liniju spasenja na Krista, koji vodi nenadmašivom vrhuncu. Ono što je stvorio Isus Krist, bolje je, savršenije i novo. Način je to Božjega djelovanja, primjeren ljudima. Bog izvodi događaje, a čovjek koji je činio dobra djela, opraos je svoju odjeću u Kristovoj krvi, te će također pobijediti (Otk 7,14). Ne samo čovjekovo etičko traganje i razvitak, nego cjelina, univerzum, jednostavno sav čovjek pojaviti će se na sudu i biti nagrađen kao pobjednik s ukupnošću uvjeta i onoga što se iz njih razvilo, čitav čovjek u svojem bitku, obnovljen u vremenu i prostoru.

Onaj koji sjedi na prijestolju u nadolasku punine i savršenstva govori: "Evo, sve činim novo!" Iz te slavne riječi obećanja ljudska stvarnost postaje slobodna za obnovu i za promjenu ovoga svijeta. Na takav način izrečeno to zvuči eksplozivno i revolucionarno. I danas je taj svijet mjesto Božjeg djelovanja, da se sve obnovi, pri čemu se očekuje i čovjekova suradnja. Stoga, to obećanje znači novo Božje stvaranje, gdje će čovjek postati sličan novom čovjeku Isusu Kristu. Na putu toj obnovi su zapreke, ali Bog je uvijek otvoren i sposoban izvršiti obnovu. Knjiga Otkrivenja ne postavlja nikakav završetak jer se Božji glas ne odnosi na prošlost: "Sve sam bio učinio novo", nego na sadašnjost otvorenu budućnosti: "(Ja) evo sve činim novo." To je, dakle, početak djela novosti. Bog vječno čini novo, jer vječnost je njegova oznaka. U tome su sadržane smjernice i ohrabrenja crkvenim zajednicama da Bog sve izvodi na dobro.

## 5.2. *Toponimsko poimanje Novog saveza*

Literarna analiza *kainós*-teologije prelazi lingvističku i sadržajnu poruku te uz teologiju novosti uvodi eshatologiju i njome se bavi.<sup>87</sup> Tako "nov (*kainós*) označava 'novu narav' ne samo 'dručkijega' nego kao što je s 'novim savezom' radikalno obnovljenu stvarnost. Prvi kršćani misle o svijetu kao o uskrsnom i preobraženom vlastitom tijelu bez gubitka osobnog identiteta."<sup>88</sup> Obradene teme su kvalitativno-prostorne: novi Jeruzalem, nova zemlja i novo nebo i eshatološki zaključak novosti.

---

<sup>87</sup> Usp. C. Tomić koji tematiku eshatologije temelji na drugim apokaliptičkim mjestima, 33. str. 39-41 (Vidi bilj. 8).

<sup>88</sup> J. Sweet, str. 297.

### 5.2.1. Biblijsko razumijevanje novog<sup>89</sup> Jeruzalema

Iznova se susreću dva mjesta o novosti. Prvo se mjesto nalazi u Otk 3,12: "Pobjednika ću postaviti stupom u hramu Boga moga, i odande on više neće izići, i napisat ću na njemu ime Boga svoga i ime grada Boga svoga, novog Jeruzalema, koji side s neba od Boga mojega, i ime moje novo". Ovaj je redak već spomenut kod novog imena. Drugo mjesto susreće se u proročkim viđenjima: "I Sveti grad, novi Jeruzalem vidjeh: silazi s neba od Boga, opremljen kao zaručnica nakičena za svoga muža" (21,2). Ovdje komentar tumači značenje novog Jeruzalema "ali također ističe način na koji će se ostvariti obećanje Sinajskog saveza"<sup>90</sup>.

U velikom finalnom viđenju Otk 21,1 – 22,5, prema A. Hoecku,<sup>91</sup> stoji višestruki simbolizam. Prvo je tu genezički simbolizam iz Knjige Geneze (Post 1-2). Tu je nadalje toponimski simbolizam novog Jeruzalema kao središta mesijanske nade, koji označuje spašene. Grad je nadalje oslikan u svom silaženju s neba pa se ta dimenzija može prozvati katabasis simbolizmom. Nadalje, tu je zaručničko-bračni simbolizam u novom Jeruzalemu: grad predstavlja zaručnicu u pripremi za vjenčanje. To zajedništvo stajat će na vrhuncu svih saveza. Između triju mjesta zaručničko-bračnog simbolizma Otk 21,9c; 22,17 najvažnije je mjesto 19,7-9. Zaruke ovdje znače teantropološko zajedništvo Boga i čovjeka. To je stalna obveza i trajno jedinstvo saveza između Boga i ljudi.

Simbolizam i rječnik saveza susreću se na najizričtiji način u konačnom viđenju koje opisuje eshatološko ispunjenje spasenja. U pozadini novog stvaranja pojavljuje se novi Jeruzalem (Otk 21,2). Iznova se javlja Božji glas i tumači viđenje te predstavlja grad Jeruzalem kao ostvarenje saveza (21,3bc).<sup>92</sup> A. Höck<sup>93</sup> misli i dalje: šator (21,3b-c) pretpostavlja nomadski život i prijelaznost, a nagoviješta savez između Boga i njegova naroda. Prvotni šator (Post) i završni grad u velikom viđenju (Otk 21,1 –

<sup>89</sup> Usp. N. Hohnjec, *Novost u Knjizi Otkrivenja*, u: *Novo stvaranje. Teologija novosti u Svetom pismu i njezin odraz u Crkvi, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.*, str. 68-90.

<sup>90</sup> W. J. Dubrell, *The End of the Beginning, Rev 21 – 22 and the Old Testament, The Moore Theological College Lectures 1983*, Lancer Books, 1985., str. 79.

<sup>91</sup> Usp. opširnije izlaganje kod: A. Hoeck, *Covenantal symbolism on Rev 21,12-22,5*, u: A. Malina, *On his way. Studies in Honor of Professor Klemens Stock, S. J. on the Occasion of his 70-th Birthday*, Ksiegarnia św. Jacka, Katowice, 2004., str. 354-360.

<sup>92</sup> Usp. R. Fabris, str. 127.

<sup>93</sup> Usp. A. Hoeck, *Covenantal symbolism on Rev 21,12 - 22,5*, 360, bilješka 89.

22,5) obuhvaćaju ljudsku povijest. U pozadini teksta “evo šatora Božjega s ljudima”, kao jedinstveno mjesto cijele Biblije, odražava se saveznička popratnica.<sup>94</sup> A. Hoeck među simbolizme ubraja i savez. Uostalom svi zajedno razgovijetno uvode savez između Boga i čovjeka.<sup>95</sup> Dinamiku prijelaza od više simbola prema jednome, tj. savezu, podcrtao je u istom duhu razumijevanja G. Borgonovo.<sup>96</sup> Svi oni zajedno tvore i pokazuju dvostruko središte, bogo-ljudsko jedinstvo, vremenito i trajno izvršenje saveza.<sup>97</sup>

Literarno se Jeruzalem u Svetom pismu više puta i naširoko obrađuje. Već u predegzilsko vrijeme, kad je Izrael živio u blagostanju i sigurnosti, prevladavalo je mišljenje da je Jeruzalem postojan i od Boga zaštićen, da će se razbiti svi koji poduzmu nešto protiv njega (Ez 38-39).<sup>98</sup> Jeruzalem se osobito često personificira kao zaručnica. Njegovo prikazivanje poput ukrašene zaručnice nadovezuje se na Ez 16,11, gdje se ta slika odnosi na prvi Jeruzalem. Prema Zah 12,2-3 Jeruzalem će biti poput opojne čaše i kamene utvrde. Snaga Jeruzalema je u Jahvi i sve će oko grada izgorjeti, ali Jeruzalem će ostati postojan (12,5-6). Bit će nastanjen: živjet će u miru! (Zah 14,11). Prorok Jeremija prima poziv u Jeruzalemu i zbog privržene mladosti i prvotne ljubavi poistovjećuje se s njegovom sudbinom. U Jeruzalemu će vladati mir i pravednost, i svi će narodi hitati u to mjesto (Jr 33,16). Poruka oslobođenja iz babilonskog zarobljeništva često odzvanja u Apokalipsi. Izaija opisuje kako je sazdan i ukrašen novi Jeruzalem (54,11-17). Iz 52,1 ulijeva optimizam zbog raskoši svetog grada Jeruzalema, kamo ulaze samo obrezani i čisti. I u Hošei simbolizirana je Božja zajednica likom zaručnice. Zaručnička ljubav se biblijski razvija te označuje vrhunac odnosa između Boga i čovjeka (Otk 21 – 22).

Sve nesavršeno i prolazno u nebeskom se Jeruzalemu uzdiže do savršenstva. U novom Jeruzalemu Izraelova povijest ostvaruje svoj cilj. To je otkriće izgubljenog raja. U sredini novog Jeruzalema stoji životno stablo. Osigurana mu je Božja zaštita i voda života. Ivan je u svom Otkrivenju preuzeo starozavjetna shvaćanja i dalje

---

<sup>94</sup> Isti, str. 361.

<sup>95</sup> Isti, str. 372.

<sup>96</sup> Isto. Usp. i: G. Borgonovo, *La notte e il suo sole: luce e tenebre nel libro di Giobbe*, vol. 1: Analisi simbolica, Analecta Biblica 135, Roma, 1995., str. 45.

<sup>97</sup> Isti, str. 372.

<sup>98</sup> Ez 40,2 vidi na Sionu grad. Upravo dugi odlomak Ez 40 – 47 donosi najljepšu sliku ili opis Jeruzalema. Usp. J.-P. M. Ruiz, *Ezekiel in the Apocalypse. The Transformation of Prophetic Language in Revelation 16,17 - 19,10*, Roma, 1989., (disertacija).



ih razvio. Svjestan je da se priprema i osigurava budući, eshatološki Jeruzalem. Prema Ivanu bitna je pritom uloga Krista koji je uvijek s Bogom Ocem nazočan i djelatan u novom Jeruzalemu. Deuteroizaija trudi se prikazati eshatološku veličinu budućega grada: govori o Jeruzalemu kao sabiralištu svih, pa i onih koji su bili progonitelji (60,14). Jeruzalem je Jahvin grad, Bog mu je spasitelj i otkupitelj (63,9).<sup>99</sup>

U Otk 21 govori se pozitivnim iskazima o konačnom spasenju, osobito u kontekstu trijumfa zaručnice (21,1-22,5). Tom je kontekstu podudaran opis kao predigra nebeskog Jeruzalema (21, 2. 21,9-22,5). Prikaz nebeskog Jeruzalema, literarno gledano, majstorsko je izvođenje novosti, koje je u Otk 3,12 i 21,2 zaječalo u svezi s tim gradom. Novi Jeruzalem jest pobjedničko mjesto obećanja. Božji je to grad i on je svet. No silazak od Boga znači prekid. Novi Jeruzalem naime dolazi od Boga s neba, što se vidi iz prijedloga *ek*, od, iz, s, koji pokazuje podrijetlo (3,12). Prijedlog sličnog značenja *apó*, od, određuje Boga kao tvorca novog Jeruzalema (21,2). Grad koji silazi s neba pretpostavlja u doslovnom smislu prethodni nebeski grad. Taj grad je dar, nov. Posrijedi je obljubljeni simbolički govor, jer novi Jeruzalem je zajedništvo izabраниh i otkupljenih pobjednika.

Novi je Jeruzalem opisan kao ženski lik (21,9). Već u Otk 19,6-8 pokazuje se u perspektivi kao žena koja se upravo opremila za svadbu. Apokaliptički je Jeruzalem zaručnica, zaručnica Božja (21,3): oni će biti po savezničkoj formulaciji moj narod, a ja njihov Bog. Žena, buduća majka, iz Otk 12 može se u svojoj veličini i ljepoti približiti novom Jeruzalemu. Spasenje se vremenski najprije sastojalo u tome da je grješna i prezrena zemaljska zajednica podignuta na razinu Božje zaručnice: dostojan je ljubavi, ljubljeni grad (20,9), sveti grad (21,2).

Cijelo posljednje viđenje Otk 21,1-22,5 posvećeno je nebeskom Jeruzalemu. U Otk 21,1-8 taj je grad samo naznačen, zatim se поблиže opisuje. Najprije se govori o njegovim zidinama i ulazima (Otk 21,11-14), koji su zaokruženi na broj židovske predaje dvanaest. Površina grada sadrži mjere savršenstva: istostraničan četverokut, po dvanaest tisuća stadija u dužinu, širinu i visinu te naposljetku mjera zidina od 144 jedinice. Slavu i sjaj Svetoga

<sup>99</sup> I u novozavjetnim spisima obrađuje se motiv Jeruzalema. Tako u Gal 4,26 piše da je Jeruzalem naša majka, majka kršćana. Apostol Pavao izjednačuje Jeruzalem s Crkvom. U Poslanici Hebrejima uspoređuje se Jeruzalem s gradom koji se prostire u nebu: ulaz je preko svete gore Siona (12,22). Jeruzalem je prethodna veličina, grad u nebu. Zemaljski je Jeruzalem bio razoren, ali je motiv Svetoga grada produhovljeno živio dalje.

grada predočuju zlato i drago kamenje od kojih je sagrađen (21,8-21). Hrama u gradu nema – umjesto njega tu je Božja nazočnost (21,22-23). A umjesto sunca i mjeseca svjetlost je grada sam Bog i Jaganjac. Nebeski Jeruzalem je Božje mjesto za sve otkupljene (21,24-27). U njemu se postigla punina života i ostvarila pobjeda (22,1-2). Najopširniji komentar Otkrivenja naziva 21,3: “formulom saveza koja tumači značenje viđenja koje slijedi u Otk 21,9-22,5”.<sup>100</sup> Tu je „naglašen novi Savez sveopćeg bratstva i sestrinstva ne samo ljudi (ánthropoi) nego i naroda (laoi)”.<sup>101</sup>

Stanovnike u ovom gradu slijede njihova djela: oni vjerni svoje su haljine oprali u Jaganjčevoju krvi (7,14). To znači da je zemaljska zajednica izrasla do nebeske. O tom gradu vrijedi i obrnuto te se može reći kao što kaže Otk 21,2: Sveti grad, novi Jeruzalem, silazi s neba i urešen je poput zaručnice. Bog je tvorac, a nebo je mjesto podrijetla novoga grada. Govori se u sadašnjosti jer je to viđenje prethodnica stvarnosti. Pravo ostvarenje pridržano je za budućnost. Kontinuitet između zemaljskoga i nebeskoga mora se tražiti gore, na božanskoj strani. Bog pomaže, stvara iznova, kako predvidi. I čovjek čini dobra djela, probija se i bori. Bog ga, međutim, mora pripremiti. Čovjeka je sazdao kao svoju veličinu (Post 1,26). To treba uzeti u osobnom i zajedničarskom smislu, kao personifikaciju ispunjene zajednice, novog Jeruzalema. Novi Jeruzalem želi izreći isto što i nebeski Jeruzalem.<sup>102</sup> On je nešto nadnaravno, ne lokalizirano, vlastito Božje djelo.

### 5.2.2. Biblijski pristup novom nebu i novoj zemlji

Pri kraju Otkrivenja Ivan uvodi velebno viđenje: “I vidjeh novo nebo i novu zemlju, jer – prvo nebo i prva zemlja uminu; ni mora više nema” (21,1). To nije obična ni znanstvena izreka o prolaznosti zemlje, niti budući nastup nakon uništenja. Svi se komentari slažu da je Otk 21,1-8 uvod. Otk 21,1 služi kao okvir viđenju. Prikazani su nebo i zemlja, pri čemu se misli cjelovitost. Uvedeno viđenje novog neba i nove zemlje neke je vrste antiteza prema prvomu nebu i prvoj zemlji koji su nestali. I mora, kao negativne sile, više tu nema. Na vizualni se dio veže akustični prikaz viđenja (Otk 21,3). Ako se ne želi spekulirati i egzaktno prikazati novi svijet, opravdano je postaviti pitanje o smislu i sadržaju viđenja. Odmah se vidi da su novo nebo i nova zemlja spomenuti samo usput. Uskoro će se

---

<sup>100</sup> D. E. Aune, 1123.

<sup>101</sup> A. Höck, *The Descent of the new Jerusalem*, str. 37.

<sup>102</sup> Usp. Ch. Brüttsch, 19, (III. sv. sadrži Otk 21-22 i dodatak, leksikon i kazala).

izvješćivati o prolaznosti i ugroženosti onoga što je bilo do sada. Sve ide u prilog tomu da je riječ o sasvim novom stvaranju. Jer novo stvaranje je središnja dogma Otkrivenja. U kontekstu novog stvaranja (Otk 21,2) H. Kraft postavlja dva pitanja: Jesu li novo nebo i nova zemlja Božje stvorenje iz ničega i hoće li 'novo nebo' i 'nova zemlja' značiti obnovu staroga stvorenja?<sup>103</sup>

U ta suvremena pitanja autor nije ulazio. Jaz između onoga što je bilo prema onomu što viđenje objašnjava, odražava se u sudu staroga i u uspostavi novoga. W. J. Dumbrell dobro uočava: "Otk 21,2-4 usmjeruje prema onom velikom događaju kada šator Božji siđe k ljudima. U taj čas prava velika nada, što proizlazi iz starozavjetnih savezničkih obećanja, postat će stvarnost u ljudskom iskustvu: 'On će prebivati s njima: oni će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima (Otk 21,3).'"<sup>104</sup> Već sam početni imperativ "evo, (gle) (*idou*) uključuje također trenutak iznenađenja nasuprot eliptičke usporedbe grad / zaručnica / šator".<sup>105</sup> Intertekstualno primjereno u Otk 21,3: 'Evo Šatora Božjeg s ljudima ...' posrijedi je savezničko sporedno značenje što tvori jedinstveni navod (*hapax legomenon*) čitave Biblije. Naime, "drukčije od konačnog saveza šator prisjeća prijelaznost. Zbog toga su ovdje povezana dva pola civilizacije: na početku je šator, a u posljednjem je stadiju grad. 'Šator' i 'grad' utjelovljuju ljudsku povijest".<sup>106</sup> Grijeh i zlo gospoduju, pa sve stvorenje stenje za oslobođenjem (Rim 8,19-21). Na mjesto staroga treba nastupiti novo (2 Pt 3,10-13).

Otkrivenje je u ovom opisu toliko pod Izaijinim utjecajem da se može reći kako ga je upravo 'orobio'.<sup>107</sup> Iz 65,17 uistinu donosi pravu poruku novosti: "Jer, evo, ja stvaram nova nebesa i novu zemlju." Nema više spomena ni traga prijašnjemu. Danas razumijevanje Starog zavjeta u tom pitanju nije jednoznačno. Septuaginta u svoj prijevod ne unosi glagol 'želim stvoriti', jer prevoditelj nije mislio na novo stvaranje, nego na obnovu staroga svijeta. On je vjerovao u neprolaznost Izaijine tvrdnje i obećanja da će novo nebo i nova zemlja potrajati kao i novo ime, jer im je sam Bog zaštitnik (66,22). Izaija prorokuje obećanja, a Otkrivenje ih preuzima kao ispunjenje.

<sup>103</sup> Usp. H. Kraft, *Die Offenbarung des Johannes*, Tübingen, 1974., str. 262.

<sup>104</sup> W. J. Dumbrell, str. 116.

<sup>105</sup> A. Höck, *The Descent of the new Jerusalem*, str. 34.

<sup>106</sup> Isti, str. 37.

<sup>107</sup> Osobito to vrijedi za Deuteroizaiju i Tritoizaiju. I ne smije se izgubiti iz vida da veliki broj novozavjetnih izričaja pretpostavlja Stari zavjet i bez njega bi izgubio svoj korijen.

Proriče obnovu staroga: "Govor o novom nebu i novoj zemlji ne odnosi se samo na kvalitetu nego i na bit, one se usavršuju; ne govori se samo o akcidentima nego o supstanciji stvari. Stvaranje maksimalno teži prema biti stvari."<sup>108</sup>

Staro nebo i stara zemlja okaljani su grijehom i zlom (Post 1,26), imaju tako velike posljedice da sličnost Bogu izbljeđuje. Čak je i zemlja oskvrnjena te biva uništena sudom Božjim (Iz 24,1-6). Tako prolaze nebo i zemlja, a red ovoga svijeta mora biti obnovljen. Kada staro stvorenje prođe, bit će mjesta za novo stvaranje (1 Kor 7,31). Otkupljenje stiže do zadnjega kutka postojanja. Izrael nije dijelio mitsko shvaćanje o cikličkom vraćanju u kaotični prapočetak. Bog pri inauguraciji novog neba i nove zemlje ponovo zahvaća u korist ljudi. Nastupa otkupljenje, koje nije ništa drugo doli novo eshatološko stvaranje. Sve što ne služi novom stvaranju treba iščeznuti. Novo stvaranje, odnosno obnova, odvija se postupno pa je obnova prirode početak obnove duha. Rikard od sv. Viktora tvrdi: "Prvo postavlja temelje, zatim prilaže proslavu pravednih da na svaki način uzađemo od zemaljskoga do nebeskoga i stignemo od vidljivoga do nevidljivoga."<sup>109</sup>

Drugi vatikanski sabor govori o iščekivanju novog neba i nove zemlje. Ovozemaljski napredak je predradnja Božjemu kraljevstvu, pridonosi stvaranju boljeg reda (GS 39). Usmjerenost prema novom nebu i novoj zemlji vodi etici stvaranja novoga. Iskvarenost treba biti uklonjena i nadomještena novim moralom. Kad se odstrani grijeh, može se uspostaviti red i započeti obnova.

### 5.2.3. Završno sadašnje i eshatološko značenje novosti

Kršćanin je primio novu vrstu egzistencije, različitu od prijašnje.<sup>110</sup> Kod novog postojanja upućuje se na Kristovu ulogu. U njemu je novost već oživotvorena. Pojam *kainós* nov kao vremenska i kvalitativna oznaka je neka vrsta ključa za eshatologiju, koja upravo pod tim izrazom dolazi na vidjelo u svojoj osobini suprotnosti i slijeda, životnosti i svrhovitosti.<sup>111</sup>

Staro stvorenje nema života vječnoga, ne poznaje Božje proslave, stari je čovjek grješnik. Novo stvorenje je nositelj obnove koju je Bog predvidio za čovjeka. Duh Božji preobražava čovjeka

---

<sup>108</sup> N. Dominguez, *Apocalypsis Jesu Christi*, Madrid, str. 438.

<sup>109</sup> Isti, str. 437.

<sup>110</sup> Usp. A. Vanhoye, *La nuova alleanza nel Nuovo Testamento*, Roma, str. 105.

<sup>111</sup> Usp. R. A. Harisville, *The concept of Newness in the New Testament*, *Journal of the Biblical Literature* 79 (1955), str. 69-79.

u savršeno biće. Kršćanin po Božjem daru može nadići staro i promijeniti ga u novo. Pri tome je važno spomenuti da je čovjek po stvaranju na početku slika Božja. Krist je pak savršena slika Božja kojoj se vjernik može suobličiti (Rim 8,29; Kol 3,10) kako bi postao novo stvorenje. Božja slika – bogolikost cilj je čovjekove obnove. Sličnost Kristu posredniku vodi prema Bogu.

Prvo, razgovijetno obilježje novoga jest *kontrast*. Heb 8,8-13; 9,15-18, pozivajući se na Jeremiju, govori o novom savezu, koji se ujedno suprotstavlja staromu. Taj novi savez treba zaživjeti na koncu vremena. Prvi je savez dakle bio samo provizoran. Oba su od Boga, a drugi je konačan. Drugo je bitno obilježje novoga kao mesijanskog ostvarenja *kontinuitet*. Novi savez sadržava rast, puninu. Moglo bi se reći da je prvi savez bio raskinut, ali samo s ljudske strane. Bog je sklopljenom savezu ostao vjeran partner i trajno ostaje otvoren u odnosu s čovjekom.

## 6. UMJESTO ZAKLJUČKA: POSTOJANO USTROJSTVO NOVOG SAVEZA

Završno i u svom vrhuncu Knjiga Otkrivenja opisuje ostvarenje starozavjetnih proroštava i eshatološko ostvarenje novoga saveza. Nakon borbe sa zlom slijedi moćan Kristov nastup, pobijedio je, uspostavljeno je novo, Božje kraljevstvo. U toj vladavini novi savez postiže posljednje i nenadmašivo ispunjenje. Govori se o novom svijetu (Otk 21,1-8). Slava novoga svijeta počinje stvaranjem novoga neba i nove zemlje (Otk 21,1). To je u Izaije (65,17; 66,22) samo simbol obnove mesijanskog doba. Nakon Krista (Mt 19,28; 2 Pt 3,13) apostol Pavao s devet mjesta o savezu otvara nove vidike: cijelo će se stvorenje obnoviti, tj. preobraziti se Slavom Božjom (Rim 8,19).

Nova zemlja postaje novim, slavnim i uzvišenim Božjim gradom, 'novim Jeruzalemom', ljubljenom zaručnicom Kristovom, zauvijek se združuje s Bogom saveznikom koji je u njoj nazočan (Otk 21,2-5). Obrazac saveza tako se potpuno ispunjuje: nije više riječ samo o jednom narodu koji je u savezničkom odnosu s Bogom, nego o narodima usred kojih on prebiva kao njihov Bog saveza. U govoru o novom Jeruzalemu (21,9-27) novi Božji grad jest idealni grad, pun sklada i ujednačenosti, ispunjen slavom Božjom i svim bogatstvom koje su narodi u nj donijeli (21,12-24). Jeruzalem iz Knjige Otkrivenja pravo je ispunjenje onih sjajnih viđenja Deuteroizaije i Tritoizaije. Završno se u ovom odsjeku govori o novom rajju (22,1-5). To viđenje budućnosti obuzelo je Ivana s

otoka Patmosa. Od čežnje za skorim ostvarenjem viđenja on je zazvao: "Dođi, Gospodine Isuse!" (22,20). Kada Gospodin ponovno dođe, tek onda će savez postići svoj posljednji cilj, prema kojem je odvajkada bio usmjeren. Taj će cilj biti postignut unatoč svoj ljudskoj nevjeri, jer Bog stoji neopozivo uz svoju riječ. Ta vjernost Božja u Isusu Kristu, nikad ne opoziva svoje odluke. Tako je savez sredstvo kojim se palo čovječanstvo vraća Ocu; on znači obnovu, nadmašuje čovjekovo stanje u raj, ostvarenu ljudsku težnju za srećom i životom u Bogu (Otk 22,4sl.).

## THE COVENANT IN THE BOOK OF REVELATION

### *Summary*

This lengthy article explores the heretofore neglected theme of the covenant in the Book of Revelation. Following an introduction to the manifold contents of the covenant is an exegetical-theological interpretation of the sole direct reference to the covenant in the Book of Revelation (11,19), followed by an elaboration of the explicit formulation of the covenant (21,3). The implicit components of the covenant are as follows: Noah's universal covenant (4,3), Jesus Christ as a slain Lamb (5,6 etc.), the apocalyptic woman (12), the covenantal community – the city of Jerusalem and its foundations: the patriarchs and apostles (21), messianic and sacerdotal authority (1,5-6; 5,10), the covenantal structure (2 - 3), witness and covenantal judgments and curses (6). The most extensive section is the conclusion of the elaboration of the message of the contents and the toponymy of the new eschatological covenant: a new name (2,17, 3,12), a new song (5,9-10), and all things new (21,5-6). This is followed by a toponymic analysis of the covenant as a theme: a new Jerusalem (3,12; 21,2), a new earth and a new heaven (21,1), and a short summary. The conclusion provides confirmation of the immutability of the new covenant.

*Keywords: covenant, formulation of the covenantal contracting, ark of the covenant, new covenant, covenantal sacrifice of Jesus Christ – the Lamb, covenantal structure (Rev 2 - 3), covenantal kingdom and priests, covenantal judgments and curses, universal (Noah's) covenant, apocalyptic woman, new name, new song, all things new, (new) city of Jerusalem, new heaven and new earth and witness.*